

ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

ΣΕ ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

Α΄ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΙΓΙΝΗΤΕΙΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ

Webinar

Ο Ξένος, ο Πρόσφυγας και ο Εαυτός απέναντι στον καθρέφτη της πραγματικότητας:

Στάσεις γενικού πληθυσμού μέσα στη δίνη της προσφυγικής κρίσης

Αθήνα, 2020

ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

ΣΕ ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

Α' ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΙΓΙΝΗΤΕΙΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ

ΝΑ ΕΝΤΑΧΘΟΥΝ ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ;

Διαπολιτισμικές Προσεγγίσεις και Διαμόρφωση Στάσεων

Μίνα Μαρούγκα

Συνεργάτης Α' Ψυχιατρικής Κλινικής, Αιγινήτειο Νοσοκομείο

MSc Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, MSc Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Refugee Crisis

« Οι μεταναστευτικές διαδικασίες αποτελούν έναν ζωντανό οργανισμό, όχι ένα παθητικό αντικείμενο στο οποίο μπορούμε να παρέμβουμε χωρίς να περιμένουμε μια αντίδραση »

Lino Losi , Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ VS ΑΦΟΜΟΙΩΣΗ (1)

Ανθρωποκεντρική Αντίληψη	Ιδρυματική και Ανώνυμη Αντίληψη
<p>Επίκεντρο η ξεχωριστή, προσωπική εμπειρία. Όχι ανώνυμοι. Μοναδικότητα. Ξεχωριστά υποκείμενα.</p>	<p>Προσαρμογή της μειονότητας στην κυρίαρχη πλειοψηφία, την κουλτούρα της καθεστηκυίας τάξης</p>
<p>Εξετάζει τις προθέσεις, τους στόχους, τη φάση ζωής εξατομικευμένα και διαπραγματεύεται τους τρόπους, ώστε να πληροφορήσει το πλαίσιο (διοικητικό, νομικό) για να υλοποιήσει αποτελεσματικές παρεμβάσεις</p>	<p>Εξαφανίζει κάθε διαφορετικότητα. Καθηλώνει, αποστραγγίζει, απελπίζει, εγκλωβίζει, εξαγριώνει, τον εκπατρισμένο</p>
<p>Δημιουργεί πλαίσιο συνάντησης μεταξύ υποκειμένων (εγχώριων και εκπατρισμένων)</p>	<p>Συμμορφώνει στις νόρμες, τις αντιλήψεις, τον τρόπο ζωής της χώρας υποδοχής, χωρίς να ρωτά</p>

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ VS ΑΦΟΜΟΙΩΣΗ (2)

Ανθρωποκεντρική Αντίληψη	Ιδρυματική και Ανώνυμη Αντίληψη
Αναγνωρίζει το δικαίωμα στη στέγη, στην παροχή ιατροφαρμακευτικής φροντίδας, εκπαιδεύει στην άσκηση επαγγέλματος, ενισχύει την προσπάθεια εύρεσης εργασίας	Απαγορεύει τη δυνατότητα να βιώνει τις παραδόσεις και τα έθιμα της χώρας προέλευσης, που αντιστοιχούν σε αναγνώριση της ύπαρξής του
Στόχος να δημιουργήσει «καλούς πολίτες», πολιτική κοινότητα	Στόχος να δημιουργήσει «καλούς Έλληνες», εθνική κοινότητα
	Παπαδόπουλος (2019) Malkki, L. H. (1996) T.J. & Banaji, M.R. (2013)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ

Αποδοχή/Φιλοξενία

- Διαδικασία μέσα από την οποία η κοινωνία υποδοχής αναπτύσσει μηχανισμούς που φιλτράρουν τους πρόσφυγες ώστε να γίνουν αποδεκτοί

Άσυλο

- Μηχανισμός ελέγχου της ταυτότητας των προσφύγων, ώστε να τους δοθεί άδεια παραμονής στη χώρα υποδοχής μέχρι να εκδικαστεί η υπόθεσή τους και τους χορηγηθεί διεθνής προστασία (διαβατήριο πρόσφυγα) ή αντίθετα να απελαθούν

Ένταξη

- Διαδικασία μέσα από την οποία οι πρόσφυγες δημιουργούν δεσμούς και προσαρμόζονται στην κοινωνία υποδοχής, χωρίς να εγκαταλείψουν τα βιώματα ή τα πολιτισμικά στοιχεία που αποτελούν μέρος της ταυτότητάς τους.
- Προϋποθέτει τη συνάντηση των δυο πολιτισμών και τη δίπλευρη προσαρμογή των 2 μερών σε αξίες και αρχές.
- Επιτυγχάνεται μόνο μέσω θεσμικών παρεμβάσεων για την προσαρμογή και προετοιμασία των κατοίκων της χώρας υποδοχής.

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ; ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ; (1)

« Αληθινός μετανάστης δεν είναι ο μόνιμος κάτοικος ξένης προέλευσης, αλλά εκείνος που γίνεται αντιληπτός και αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως διαφορετικό και προορισμένος να παραμείνει διαφορετικός » .

Guy Louis Debord
συγγραφέας-παραγωγός

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ; ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ; (2)

- Από πού έρχεται (εθνοτικά- πολιτισμικά χαρακτηριστικά)
- Διαφορετικοί λόγοι μετανάστευσης («υποχρεωτική» αποικεσία και «μη υποχρεωτική» αποικεσία)
- Ήταν προετοιμασμένος να μεταναστεύσει;
- Πώς μετακινήθηκε προς τη χώρα υποδοχής; Τι βίωσε στο ταξίδι μέχρι εδώ;
- Τι βρήκε όταν έφτασε εδώ;
- Τι και ποιόν έχει αφήσει πίσω;
- Δομή προσωπικότητας-διαφορετική απόκριση στο στρες

Oesch, L. (2017)
Βαβέλ (2019)

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ; ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ; (3)

Α. Μέχρι να φτάσει συντηρείται από το όνειρο να εγκατασταθεί στη “γη της επαγγελίας”

Β. Φτάνοντας βιώνει “πολιτισμικό σοκ”, από τις συνθήκες που βρίσκει στη χώρα υποδοχής

Οι ψυχικές διαταραχές εμφανίζονται στους πρόσφυγες κυρίως κατά τη φάση ενσωμάτωσης!!!

Rose, S. , Bisson, J., &Wessely, S.
(2002)

Γ. Πλέον αντιμέτωπος με σειρά απωλειών: συγγενών και φίλων, γλώσσας και κουλτούρας, κοινωνικού στάτους → πένθος (οριστικό όταν έχει αποβιώσει προσφιλές πρόσωπο και εν δυνάμει μη οριστικό)

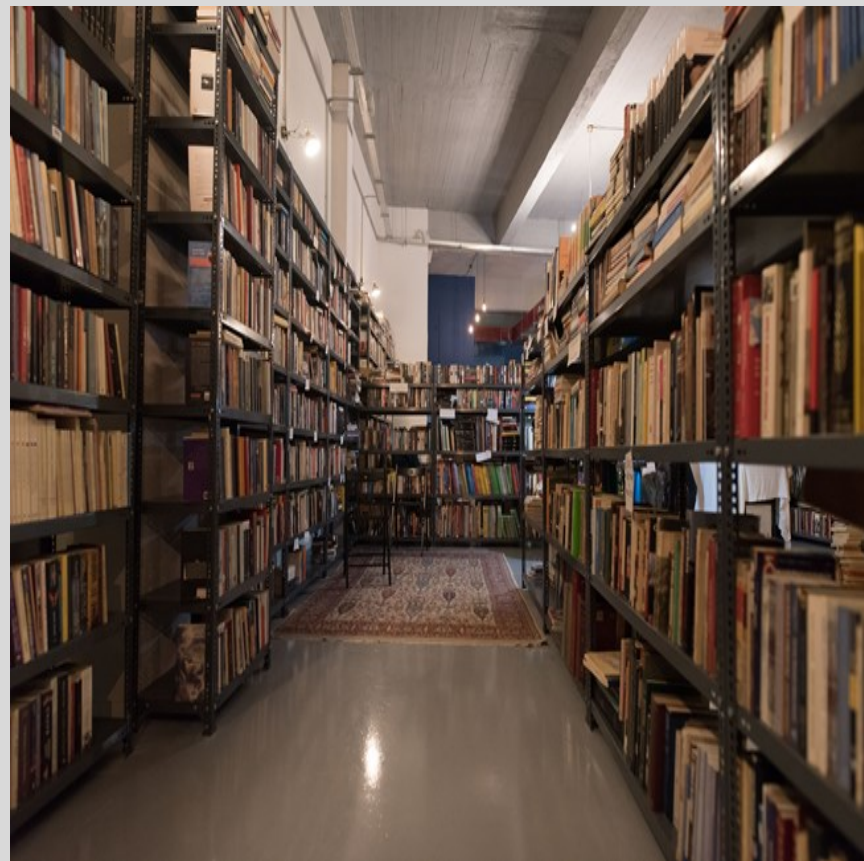
Δ. Αδυναμία χώρας υποδοχής να τον εντάξει, υποκαθιστώντας πρακτικές ένταξης με πρακτικές ενσωμάτωσης ή/και αφομοίωσης + στίγμα ψυχικής νόσου που συχνά είναι πολύ πιο έντονο στις χώρες προέλευσης → παγίωση νόσου

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ; ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ; (4)

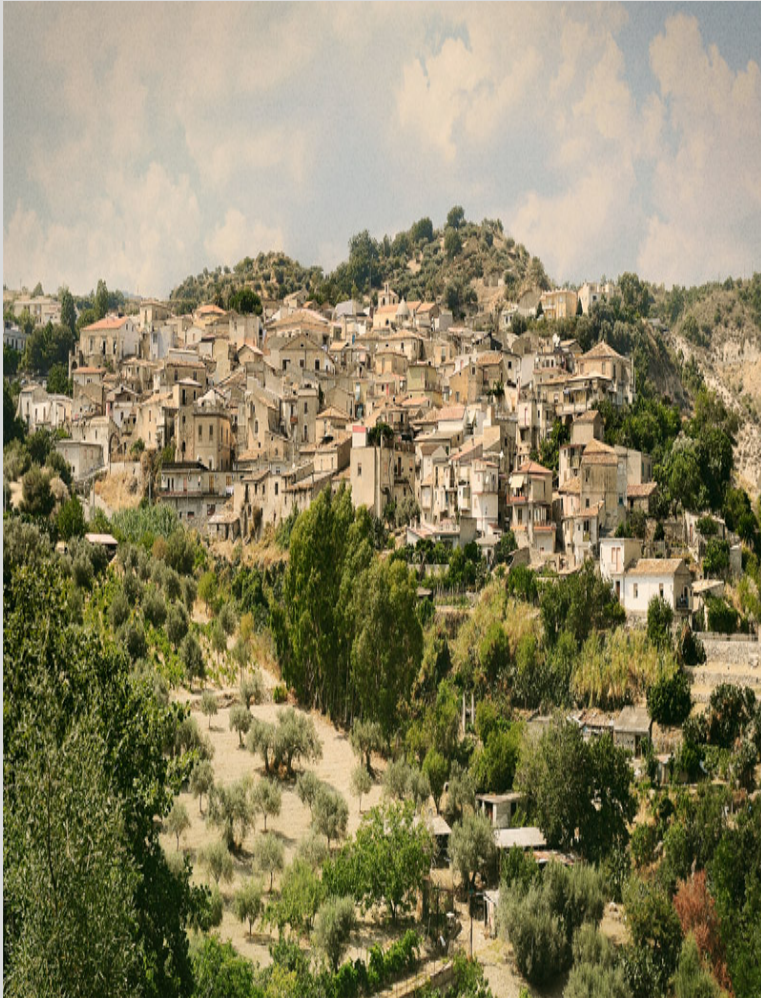

- Ο καθένας βιώνει με διαφορετικό τρόπο τις ίδιες εξωτερικά συνθήκες και όλοι μας αντιδρούμε διαφορετικά σε φαινομενικά τουλάχιστον παρόμοιες καταστάσεις.
- Αυτό που για κάποιον αποτελεί ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα, για κάποιον άλλον συνιστά μια πρόκληση
- Αυτό που για κάποιον είναι μια δυσκολία, σε άλλον δίνει λαβή προκειμένου να δημιουργήσει μια νέα ζωή

ΑΠΟ ΤΟ ΡΙΑΤΣΕ (ΙΤΑΛΙΑ) ... ΣΤΗΝ ΚΥΨΕΛΗ (ΑΘΗΝΑ) ΔΥΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ- ΔΥΟ «ΟΥΤΟΠΙΕΣ»

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΡΙΑΤΣΕ (ΚΑΛΑΒΡΙΑ ΙΤΑΛΙΑΣ)

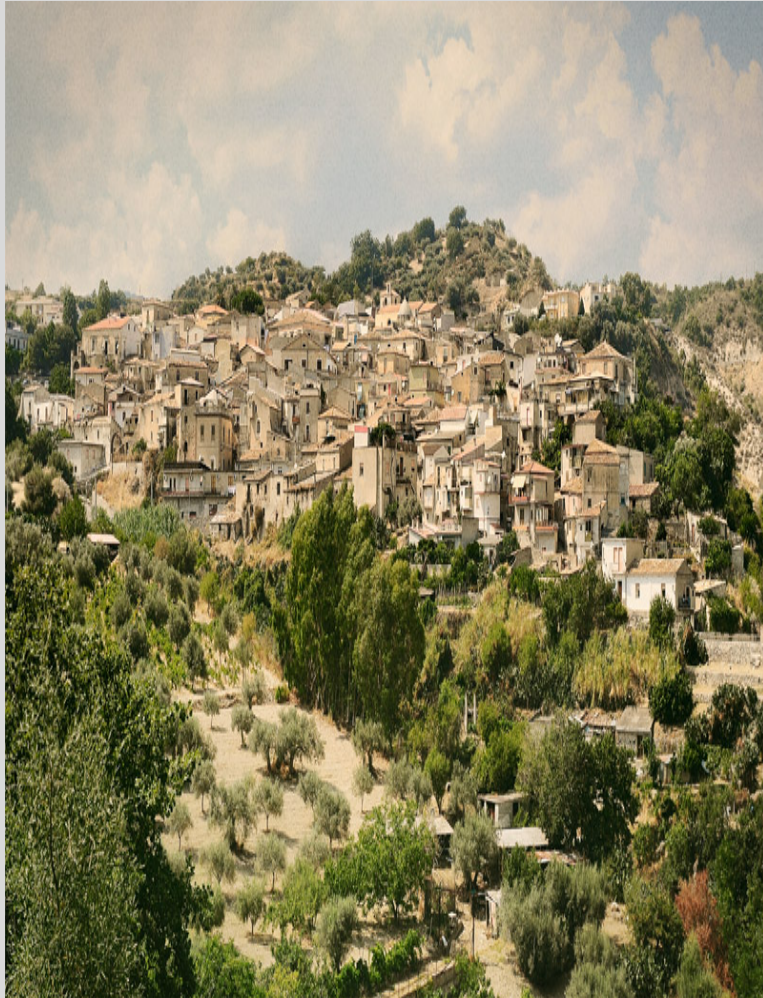
- Αρχές 20^{ου} αιώνα: Οι κάτοικοι φεύγουν, το χωριό ερημώνει. Μένουν μόνο κάποιοι ηλικιωμένοι
- 1998: 300 Κούρδοι μετανάστες ναυαγούν με αυτοσχέδια βάρκα

Ένας Δήμαρχος (**Domenico Lugano**) & μια ιδέα:

να επιτευχθεί μια **συμμαχία** μεταξύ του ντόπιου πληθυσμού και των μεταναστών βασισμένη στην πολιτιστική και οικονομική **αναγέννηση** του χωριού, αξιοποιώντας τους πόρους που προσφέρονται από το σύστημα υποδοχής και από την αυτό-οργάνωση ανθρώπων που εμπλέκονται στο εγχείρημα

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΡΙΑΤΣΕ (ΚΑΛΑΒΡΙΑ ΙΤΑΛΙΑΣ)

- Τους παραχωρεί τα ερειπωμένα σπίτια. Τα αναστηλώνουν, τα κατοικούν, εργάζονται στον τόπο
- Απέναντι του θα βρει- εκτός από μαζικές εθνικιστικές εξεγέρσεις & οξεία αντιπολίτευση- και απόπειρα δολοφονίας από τη μαφία

Ta Nέα (2018)

Σήμερα στο Ριάτσε:

- 1 στους 3 κατοίκους πρόσφυγας ή μετανάστης
- 500 μετανάστες σε αριθμό 1.500 κατοίκων
- Δήμαρχος συγκαταλέγεται μεταξύ των πιο ισχυρών ανθρώπων του πλανήτη σύμφωνα με το περιοδικό Fortune
- Του απονέμεται το βραβείο Δρέσδη-Πραις

global voices.org (2019)

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΡΙΑΤΣΕ (ΚΑΛΑΒΡΙΑ ΙΤΑΛΙΑΣ)

Δύο ντοκιμαντέρ αφηγούνται την «ουτοπία»:

- ❖ “Ένας τόπος στην Καλαβρία” (Un paese di Calabria) των Shu Aiello και Catherine Catella Trailer ντοκιμαντέρ "Ένας τόπος στην Καλαβρία" των Shu Aiello και Catherine Catella
- ❖ «Il Volo» του Wim Wenders (υπό την αιγίδα της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες)

Θερμές ευχαριστίες για την επεξεργασία και επιμέλεια του video στους: Κώστα Γαιτανόπουλο και Μαρία Ντρούβα

ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΒΡΑΒΕΥΣΗΣ ΔΗΜΑΡΧΟΥ

«Είναι σπάνιο ο δήμαρχος ενός τόσο μικρού χωριού μακριά από τις μεγάλες μητροπόλεις του κόσμου να φέρνει σε αμήχανη θέση τους ηγέτες των πιο ισχυρών εθνών. Ο Domenico Lucano το έκανε...

Και ενώ αλλού κατασκευάζονται σύνορα και γίνονται παζάρια για τα ποσοστά υποδοχής, το Ριάτσε φιλοξενεί εδώ και 18 χρόνια ανθρώπους που σώθηκαν από τον πόλεμο και την φτώχεια. **Και σώζει ο ένας τον άλλο, αμοιβαία...** οι μετανάστες σώζουν το μικρό καλαβρέζικο χωριό που ήταν **σε δημογραφική πτώση...** Στην Καλαβρία διαπιστώνει κανείς την **ουτοπία της κανονικότητας**»

Gunter Blobel

**Κάτοχος βραβείου Νόμπελ, Συνιδρυτής του βραβείου Ειρήνης
Δρέσδη-Πρέις**

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (1)

ΕΡΗΜΟΠΟΙΗΣΗ-ΥΠΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

- Από το 2011 και μετά η Ελλάδα έχει μπει σε μια **νέα φάση πρωτοφανή μεταπολεμικά** ως προς τη μείωση του πληθυσμού της.
- Τα τελευταία πέντε χρόνια, οι νέοι κάτοικοι που γεννιούνται στη χώρα μας ή μεταναστεύουν σε αυτή από άλλες χώρες είναι **λιγότεροι** από τους κατοίκους που πεθαίνουν και από αυτούς που μεταναστεύουν σε άλλες χώρες.
- Το **φυσικό ισοζύγιο** πλέον γίνεται **αρνητικό** (οι θάνατοι είναι περισσότεροι από τις γεννήσεις), αλλά και το μεταναστευτικό ισοζύγιο, **παρά την προσφυγική κρίση, είναι και αυτό αρνητικό.**

Διανέοσις(2016)
The Lancet (2020)

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (2) ΘΕΣΜΙΚΟ-ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ

- Μέχρι πρόσφατα η Ελλάδα μόνο transit country- πύλη προς την Ευρώπη κυρίως για άτομα από Μ. Ανατολή και Αφρική
- Νέο προσφυγικό κύμα από 2015 και μετά
Περιοριστικές πολιτικές μετανάστευσης άλλων χωρών
Κλείσιμο Βαλκανικής οδού
Αμφιλεγόμενη δήλωση Ε.Ε. και Τουρκίας
- Επιστημονικά δεδομένα, έρευνες προβλέπουν εξαφάνιση του πληθυσμού της χώρας σε βάθος 200 ετών

Ανάγκη αλλαγής του αφηγήματος της ένταξης;;;

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥ «WE NEED BOOKS» (ΚΥΨΕΛΗ)

- 2016: Δύο φίλοι (Ιωάννα Νισυρίου και Ναντίρ Νουρί) & μια ιδέα
- Ίδια μέσα, εθελοντές, επαφές με τοπική αυτοδιοίκηση, αναζήτηση κονδυλίων μέσω προγραμμάτων
- Σήμερα: **1^η Πολυγλωσσική Βιβλιοθήκη Ελλάδας** – Θεαματική ανταπόκριση, υψηλή προσέλευση
- Τμήματα γλωσσομάθειας, δράσεις πολιτισμού για παιδιά και ενήλικες - Έλληνες και μετανάστες,- χιλιάδες βιβλία σε πλήθος γλωσσών (αραβικά, τούρκικα, ελληνικά, Αφγανικά, κινέζικα κ.α.)

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥ «WE NEED BOOKS» (ΚΥΨΕΛΗ)

Η αρχή, η εξέλιξη και το μέλλον του “We Need Books”

We need books - Κυψέλη

Θερμές ευχαριστίες για την επεξεργασία και επιμέλεια του video στους: Χαράλαμπο Γιαννακάκη και Μιχάλη Προβατά

Μια Ερώτηση + Μια Ευκαιρία

Μια Ερώτηση

Τι ακριβώς περιμένουμε σαν κοινωνία από τους μετανάστες που ζουν ανάμεσά μας;

Ποιός είναι ο σκοπός μας;

Τι θέλουμε από αυτούς;

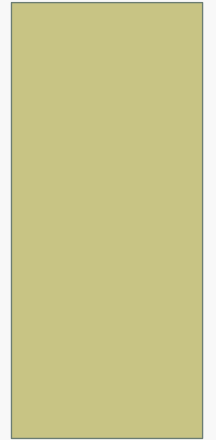
Μια Ευκαιρία

Η παρουσία των νεοεισερχόμενων πληθυσμών θα συνεισφέρει στο μετασχηματισμό και τη σύσταση μιας νέας κοινωνίας, μέσω μιας αμφίδρομης προσαρμογής των εμπλεκόμενων μερών, των προσφύγων και της κοινωνίας υποδοχής τους

(Tsianos&Karakayali, 2010)

Σας Ευχαριστώ!!!!

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Παπαδόπουλος, ΡΚ (επιμ) Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της προσφυγικής συνθήκης – Συνεργική προσέγγιση, Έκδοση Κέντρου Ημέρας Βαβέλ, Αθήνα, 2019. <https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2019/09/Psychokoinonikes-diastaseis-prosfygikhs-syn8hkhs.pdf>
- Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, Περιφερειακό Γραφείο Ευρώπης. Ενημερωτικό σημείωμα πολιτικής για τη μετανάστευση και την υγεία: ψυχολογική περίθαλψη για πρόσφυγες. Κοπεγχάγη: WHO-EURO, 2015.
- Glick, P. και Fiske, S. (2013). Τα αμφίσημα στερεότυπα ως νομιμοποιητικές ιδεολογίες: διαφοροποιώντας μεταξύ πατερναλιστικής και ζηλόφθονης προκατάληψης. Στο Χρυσόχοου, Ξ. και Ιατρίδης, Τ. (επ.) Όψεις της ηγεμονίας στις φιλελεύθερες κοινωνίες: κοινωνιοψυχολογικές προσεγγίσεις της κοινωνικής αναπαραγωγής και μεταβολής. Αθήνα: Πεδίο
- Jost, T.J. και Banaji, M.R. (2013). Ο ρόλος της στερεοτυποποίησης στη δικαιολόγηση του συστήματος και η παραγωγή ψευδούς συνείδησης. Στο Χρυσόχοου, Ξ. και Ιατρίδης, Τ. (επ.) Όψεις της ηγεμονίας στις φιλελεύθερες κοινωνίες: κοινωνιοψυχολογικές προσεγγίσεις της κοινωνικής αναπαραγωγής και μεταβολής. Αθήνα: Πεδίο
- Malkki, L. H. (1996). Speechless emissaries: Refugees, humanitarianism, and dehistoricization. *Cultural anthropology*, 11(3), 377-404
- Oesch, L. (2017). The refugee camp as a space of multiple ambiguities and subjectivities. *Political Geography*, 60, 110-120.
- Rose, S., Bisson, J., & Wessely, S. Psychological debriefing for preventing post-traumatic stress disorder (PTSD). 2002
- TSIANOS, V., & KARAKAYALI, S. (2010). Transnational Migration and the Emergence of the European Border Regime: An Ethnographic Analysis. *European journal of social theory*, 13(3), 373-387.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- https://www.dianeosis.org/wpcontent/uploads/2016/10/demographics_epiteliki_synopsi_14_10_16_final_version.pdf
- <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2820%2930677-2>
- <https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2019/09/Psyxokoinonikes-diastaseis-prosfygikhs-syn8hkhs.pdf>
- <https://www.protagon.gr/apopseis/xwris-tous-metanastes-tha-afanistoume-44342086558>
- <https://el.globalvoices.org/2019/03/40310>
- <https://www.tanea.gr/2018/10/15/world/orgi-gia-tin-apofasi-salvini-na-apomakrynei-tous-metanastes-apo-to-riatse/>
- <https://www.anoixtoparathyro.gr/%CE%BE%CE%AD%CF%80%CE%BB%CF%85%CE%BC%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B8%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BD%CE%B5%CF%81/>

ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

ΣΕ ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

Α΄ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΙΓΙΝΗΤΕΙΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ

Webinar

Ο Ξένος, ο Πρόσφυγας και ο Εαυτός απέναντι στον καθρέφτη της πραγματικότητας:

Στάσεις γενικού πληθυσμού μέσα στη δίνη της προσφυγικής κρίσης

Αθήνα, 2020

ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

ΣΕ ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

Α' ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΙΓΙΝΗΤΕΙΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ

Το Οικείο και το Διαφορετικό: Συναντήσεις σε μια Δομή Φιλοξενίας

Λήδα Ελευθεριάδη

Κλινική ψυχολόγος - Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων - Διεθνής Οργανισμός
Μετανάστευσης

Ασυνόδευτος ανήλικος - ορισμός

- «Ασυνόδευτος ανήλικος είναι το πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών, το οποίο φθάνει στην Ελλάδα, χωρίς να συνοδεύεται από πρόσωπο που ασκεί τη γονική του μέριμνα, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία και για όσο χρόνο η γονική του μέριμνα δεν έχει ανατεθεί σε κάποιο άλλο πρόσωπο σύμφωνα με το νόμο και δεν ασκείται στην πράξη, ή ο ανήλικος που εγκαταλείπεται ασυνόδευτος μετά την είσοδό του στην Ελλάδα»

Άρθρο 34 του Ν. 4375/2016

Πρόσφυγες ή μετανάστες ανάλογα με τη χώρα προέλευσης;

Ακόμη και αν στη χώρα καταγωγής δεν υπάρχει γνωστή εμπόλεμη σύρραξη, ποικίλοι λόγοι μπορούν να οδηγήσουν έναν ανήλικο σε φυγή. Ενδεικτικά:

- **Κακή οικονομική κατάσταση** της χώρας / της οικογένειας
- **Έλλειψη ευκαιριών** εργασίας & εκπαίδευσης
- **«Επένδυση»** της οικογένειας σε ένα καλύτερο μέλλον για τον ανήλικο στη Δύση (μια αναλογία με τις μεταπτυχιακές σπουδές των νέων που φεύγουν από την Ελλάδα για άλλες χώρες)
- **Προσωπικοί λόγοι** (σεξουαλικός προσανατολισμός, θρησκευτικές πεποιθήσεις, σωματικές ασθένειες → τα παραδείγματα του S. και του M.)

Το παράδειγμα του S.

- S., 17 ετών, ασυνόδευτος ανήλικος από τη Σομαλία
- Σε ηλικία 13 ετών, έπειτα από έκρηξη βόμβας, τραυματίζει σοβαρά το πόδι του πέφτοντας σε ένα βράχο
- Έπειτα από αλλεπάλληλες ανεπιτυχείς επεμβάσεις, η θμελής οικογένεια αποφασίζει να τον στείλει στην Ευρώπη, με τα τελευταία χρήματά της και τη βοήθεια ενός συγγενή
- Στην Τουρκία, χωρίζεται με τον συγγενή. Φτάνει μόνος του στην Ελλάδα, διασχίζοντας τη χώρα με πατερίτσες
- Στην Ελλάδα, φιλοξενείται στη δομή φιλοξενίας και πραγματοποιείται επέμβαση σε γενικό νοσοκομείο τον Μάιο του 2020
- Η πορεία της αποκατάστασης είναι πολυετής, η επιτυχία ακόμη αμφίβολη

Το παράδειγμα του Μ.

- Μ., 17 ετών, ασυνόδευτος ανήλικος από το Αφγανιστάν
- Πάσχει από αγνωστη νευρολογική νόσο από τα 12 έτη. Σημαντική απώλεια βάρους, μυοσκελετική αδυναμία, σοβαρή δυσκολία στην κίνηση, σταδιακή απώλεια αυτονομίας
- Έπειτα από πολλές επισκέψεις σε ιατρούς στο Αφγανιστάν, αποφασίζει να φύγει κρυφά από την οικογένεια στην Ευρώπη, προς αναζήτηση θεραπείας
- Φτάνει με δυσκολία στην Ελλάδα, όπου μεταφέρεται σε δομή φιλοξενίας. Παραμένει έως σήμερα αδιάγνωστος, ελπίζοντας στη μετεγκατάστασή του σε άλλη χώρα της Ευρώπης

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: λειτουργία

- **20 ασυνόδευτοι ανήλικοι** από 12 ως 18 ετών, ιδίου φύλου
- **Εθνικότητες:** Συρία, Αφγανιστάν, Πακιστάν, Παλαιστίνη, Αίγυπτος, Σομαλία κ.α.
- **Υπηρεσίες:** στέγαση, σίτιση, καθαριότητα, νομική συμβουλευτική, διερμηνεία, ψυχοκοινωνική και ιατροφαρμακευτική υποστήριξη, εκμάθηση Ελληνικών και ενισχυτική διδασκαλία, δημιουργική απασχόληση, επαγγελματικός προσανατολισμός
- **Εργαζόμενοι:** Συντονιστής/τρια δομής, διαπολιτισμικός διαμεσολαβητής, ψυχολόγος, κοινωνικός/ή λειτουργός, εκπαιδευτικός, νομικός σύμβουλος, μάγειρες/ισσες, καθαριστής/καθαρίστρια, φροντιστές/φροντίστριες, φύλακες (βραδινές βάρδιες)

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: στόχοι

- **Διερεύνηση μελλοντικών προοπτικών** στην Ελλάδα ή σε ευρωπαϊκές χώρες:
 - Παροχή νομικής βοήθειας στις διαδικασίες ασύλου στην Ελλάδα
 - Συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα μετεγκατάστασης ή στο πρόγραμμα οικογενειακής επανένωσης, αν ο ανήλικος έχει συγγενή α' βαθμού σε ευρωπαϊκή χώρα, ο οποίος πληροί τις προδιαγραφές ώστε να αναλάβει τον ανήλικο

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: στόχοι

➤ Ασφαλής μετάβαση & προσαρμογή:

- Από την εφηβεία στην ενηλικίωση
- Από τους κινδύνους του ταξιδιού, στα κέντρα κράτησης και έπειτα σε «κάτι που μοιάζει με σπίτι»*
- Από τη χώρα προέλευσης στις προκλήσεις του «δυτικού κόσμου»

* T. , 13 ετών από το Πακιστάν, περιγραφή της δομής φιλοξενίας

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: στόχοι

➤ Κοινωνική ενσωμάτωση

- Παρακολούθηση της τυπικής εκπαίδευσης
- Εγγραφή σε αθλητικούς συλλόγους & δημιουργικές δραστηριότητες (μποξ, ποδόσφαιρο, θέατρο, ζωγραφική, ξένες γλώσσες)
- Συμμετοχή σε κοινωνικές δράσεις (π.χ. καθαρισμός πάρκων)

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: στόχοι

➤ Ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας

- «Η ψυχική ανθεκτικότητα αναφέρεται σε μια δυναμική διαδικασία η οποία ενέχει τη θετική προσαρμογή του ατόμου στο πλαίσιο σημαντικών αντιξοοτήτων.»

Luthar, S.; et al. (2000). "The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work". Child Development 71 (3): 543–562

- Κατανόηση των επιβαρυντικών παραγόντων και ενίσχυση των προστατευτικών παραγόντων – δεξιοτήτων προσαρμογής των ανηλίκων

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: προκλήσεις για τα παιδιά

➤ Απομάκρυνση από την οικογένεια & εκπατρισμός

- Άγχος αποχωρισμού και φόβος εγκατάλειψης
 - Θεωρία Συναισθηματικού Δεσμού του J.Bowlby (1958) → η ποιότητα της σχέσης που αναπτύσσει το παιδί με τους γονείς κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του επηρεάζει την ψυχο-συναισθηματική του ανάπτυξη
 - Στις περιπτώσεις διακοπής του δεσμού, ακόμη και σε μεταγενέστερη ηλικία, η απώλεια της φιγούρας προσκόλλησης επαναβιώνεται ως πραγματική απώλεια. Ο αποχωρισμός προκαλεί απελπισία και κατάθλιψη ενώ η απειλή της απώλειας προκαλεί φόβο εγκατάλειψης

*Λαζαράτου Ε, 2008, Άγχος Αποχωρισμού.
Στο Β. Αλεβίζος (Επιμ.), Άγχος, Ιατρικές
και Κοινωνικές Διαστάσεις*

- Ενοχή: Σ., 15 ετών, Πακιστάν.: «Τι θα απογίνουν αυτοί που άφησα πίσω;»)

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: προκλήσεις για τα παιδιά

- **Ψυχοτραυματικές εμπειρίες & επαναβίωση του τραύματος**
 - Πόλεμος, απώλεια οικείων, κακοποίηση, σεξουαλική εκμετάλλευση, θύματα trafficking, κακουχίες ταξιδιού
 - «Ψυχικός τραυματισμός επέρχεται όταν ένα συμβάν προκαλεί ρήγμα στην ψυχική ζωή του ατόμου, αφού υπερβαίνει τις ικανότητες που έχει για να το ξεπεράσει.»
- Το αθροιστικό τραύμα είναι συνέπεια μιας σειράς τραυματικών εμπειριών που υφίσταται το άτομο από την παιδική ηλικία και μετά.

Κ.Μάτσα, 2007, «Εξουσία, τραύμα και κατάχρηση ουσιών», σελ.181

M.Masud, R.Khan, 1963, "The concept of cumulative trauma"

Χ., 17 ετών.: μνήμες φόβου από την Παλαιστίνη κάθε φορά που ακούει αεροπλάνο.

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: προκλήσεις για τα παιδιά

➤ Ψυχική ευαλωτότητα

- Καταθλιπτικά συμπτώματα, αυτοτραυματικές πράξεις, αυτοκτονικότητα

➤ Απότομη ενηλικίωση & απώλεια παιδικότητας

- Τ., 13 ετών, Πακιστάν.: «Δεν ξέρω πώς να παίζω...Ήρθα να εργαστώ για να στηρίξω τους δικούς μου»

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: προκλήσεις για τα παιδιά

➤ Στιγματισμός & απόρριψη

- Δυσκολία επικοινωνίας, γλωσσικό εμπόδιο, διαπολιτισμική απόσταση
→ σχολική εγκατάλειψη, παραβατικότητα (Α., 13 ετών, Πακιστάν.: «Στο σχολείο, είμαι πάντα ο Άλλος...»)
- Η εμπειρία μιας δασκάλας σε τάξη υποδοχής δημοτικού σχολείου με μαθητές πρόσφυγες

Ναταλία Φωτοπούλου, Δασκάλα τάξης υποδοχής Δημοτικού Σχολείου

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: προκλήσεις για τα παιδιά

➤ Έλλειψη μελλοντικών προοπτικών

- Αίσθηση «μόνιμης προσωρινότητας» → καθυστέρηση ή παύση νομικών διαδικασιών → αίσθημα αδιεξόδου → άτυπες φυγές από τις δομές → διαιώνιση του φαύλου κύκλου (Σ., 15 ετών, Αφγανιστάν: «Είμαι σαν ένα μπαλόνι που το παρασέρνει ο άνεμος.»)

The red balloon, short film, 1956

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: προκλήσεις για τους εργαζόμενους

➤ Πρακτικές δυσκολίες

- Έλλειψη οργάνωσης & εργασιακών πόρων
- Έλλειψη προσδιορισμού του εργασιακού ρόλου και των καθηκόντων
- Ιεραρχική & γραφειοκρατική κουλτούρα

➤ Αίσθηση «μόνιμης προσωρινότητας»

- Εργασιακή ανασφάλεια και αβεβαιότητα όσον αφορά το μέλλον των δομών φιλοξενίας (Γ., φροντιστής: «Πώς να στηρίξω τα παιδιά αν αύριο δεν ξέρω αν θα είμαι εγώ εδώ;»)

➤ Στιγματισμός & απόρριψη

- Αμφισβήτηση της χρησιμότητας της εργασίας από τον περίγυρο
- Έλλειψη κατανόησης και κοινωνικής αποδοχής

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: προκλήσεις για τους εργαζόμενους

- **Γεφύρωση διαφορών, κενών, προκαταλήψεων**
 - Δυσκολίες στην επικοινωνία με φορείς (νοσοκομεία & κέντρα υγείας, σχολικές μονάδες, γείτονες, αθλητικούς συλλόγους)
- **Διαχείριση κρίσεων χωρίς επαρκή εκπαίδευση**
 - Εκρήξεις θυμού, παραβατικότητα, απόπειρες αυτοκτονίας, σωματικές & ψυχικές ασθένειες, συγκρούσεις
- **Αίσθημα ματαίωσης**
 - Απουσία νοήματος & ικανοποίησης από την εργασία
 - Σύνδρομο εργαζόμενου / σωτήρα – ανηλίκου/θύματος
- **Εργασιακό στρες**
 - Φόρτος εργασίας & υψηλές απαιτήσεις
 - Διαχείριση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: προκλήσεις για τους εργαζόμενους

➤ Ψυχοτραυματισμός

- Η συνεχής έκθεση σε τραυματικές αφηγήσεις οδηγεί σε τραυματικές αντιδράσεις των εργαζόμενων
- Όταν οι τραυματικές αντιδράσεις διαιωνίζονται, συμβάλλουν στην εμφάνιση μιας ψυχικής κατάστασης, η οποία έχει λάβει διάφορες ονομασίες:
 - Compassion fatigue (*Figley, 1995*)
 - Secondary posttraumatic stress (*Stamm, 1995*)
 - Vicarious traumatization (*McCann & Pearlman, 1990*)
- Οι όροι αυτοί αντανakλούν τον ψυχικό τραυματισμό του εργαζόμενου που υποφέρει και παύει να λειτουργεί με επάρκεια

Δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων: προκλήσεις για τους εργαζόμενους

➤ Επαγγελματική εξουθένωση (burn out)

- «Κατάσταση ψυχικής και σωματικής εξάντλησης που προκύπτει από τη μακροχρόνια ενασχόληση με συναισθηματικά απαιτητικές συνθήκες εργασίας»
Pines & Aronson, 1988, WHO, 2010
- Συναισθηματική εξάντληση & ψυχική κόπωση
- Παροχή απρόσωπης φροντίδας (κυνικότητα, διεκπεραιωτικές σχέσεις με τους ανηλίκους)
- Έλλειψη προσωπικών επιτευγμάτων & αίσθηση ανεπάρκειας
- Σωματοποίηση συμπτωμάτων (ημικρανίες, υπέρταση, μυοσκελετικά προβλήματα)

Το Οικείο και το Διαφορετικό: μια παράδοξη συνάντηση

- Η συνάντηση του Οικείου με το Άλλο γεννά συναισθήματα φόβου, δυσφορίας, αμηχανίας και στις δύο πλευρές
- Σύμφωνα με τη Θεωρία της Διομαδικής Απειλής, τα μέλη μιας μειονότητας, καθώς εξίσου και μιας πλειονότητας, αντιλαμβάνονται ως απειλή την άλλη ομάδα, τόσο σε ρεαλιστικό επίπεδο (δύναμη, πόροι, ασφάλεια) όσο και σε συμβολικό (αξίες, ήθη, έθιμα)
Stephan & Stephan, 2000
- Η εύρεση ενός «κοινού τόπου» αποτελεί πρόκληση αλλά και αναγκαιότητα με βάση τις σύγχρονες κοινωνικο-πολιτικο-οικονομικές συνθήκες
- Τ., 13 ετών, Πακιστάν, εν μέσω της καραντίνας: «Μου λείπουν οι φίλοι από το σχολείο. Δε μιλούσαμε πολύ, το ξέρω. Είμαστε διαφορετικοί αλλά, με κάποιον τρόπο αισθανόμουν κοντά τους.»

Το Οικείο και το Διαφορετικό: μια παράδοξη συνάντηση

- Και αν το Διαφορετικό μάς είναι πιο γνώριμο από αυτό που πιστεύουμε;
- Η πολυπλοκότητα του «Ανοικείου», κατά τον Freud έγκειται στο ότι ενώ μεταφέρει την έννοια του ξένου και του αβέβαιου, έχει άμεση σύνδεση με την καταπιεσμένη οικεία αίσθηση μιας εμπειρίας
- «Το εξής παράδοξο αψηφά κάθε επιστημονική προσέγγιση: το πιο οικείο φαίνεται το πιο ενοχλητικό, ενώ το κοντινό φαίνεται τρομακτικό.» *S.Freud, Το ανοικείο, 1919*
- Στις δομές φιλοξενίας, το Οικείο με το Διαφορετικό συνυπάρχουν κάτω από αντίξοες συνθήκες, δημιουργώντας μοναδικές ευκαιρίες για ανθρώπινες συναντήσεις

Το Οικείο και το Διαφορετικό: αντί επιλόγου

Η Σμύρνη έχει κυριευτεί. Οι Έλληνες, όσοι δεν έχουν σφαγιασθεί, έχουν στοιβαχτεί στις βάρκες.

Διδώ Σωτηρίου, “Ματωμένα Χώματα”

“Την τέταρτη μέρα ήρθε ένας αξιωματικός και είπε:

-Ν’ αδειάστε τις μαούνες. Τραβάτε στη στεριά!

Τρέξαμε να φύγουμε. Πιστεύαμε πως κάθε μετακίνηση έκρυβε κάποιαν ελπίδα.

-Στο νεκροταφείο! Πάμε στο νεκροταφείο. Δεν πατούν εκεί Τούρκοι. Σκιάζονται!

Πήγαμε στο νεκροταφείο. Ούτε σπιθαμή να σταθείς. Είχανε προλάβει άλλοι, πριν από μας, και πήρανε την πρωτοκαθεδρία. Βγάλανε απ’ τους τάφους λιωμένους κι άλιωτους νεκρούς και βάλαν οι ζωντανοί τα στρωσίδια τους και τα παιδιά τους.

Από το facebook του Νίκου Μπογιόπουλου

Σας ευχαριστώ

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Figley, C. R. (Ed.) (1995). *Compassion fatigue: coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized*. New York: Brunner/Mazel.
- Freud, S. (1919). *Das Unheimliche*. Για την ελληνική έκδοση: *Το ανουκείο*, εκδόσεις Πλέθρον, 2009
- Luthar, S.; et al. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development* 71 (3): 543–562
- Masud, M., Khan, R. (1963), The concept of cumulative trauma. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 18:1, 286-306,
- McCann, L.I., Pearlman, L.A. (1990). Vicarious traumatization: A framework for understanding the psychological effects of working with victims. *Journal of Traumatic Stress*, 3, 131-149.
- Pines A, & Aronson E. (1988). *Career burnout: Causes and cures*. New York: Free Press.
- Stamm, B. H. (Ed.) (1995). *Secondary traumatic stress: Self-care issues for clinicians, researchers, and educators*. Lutherville, Maryland: Sidran Press.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. *Reducing Prejudice and Discrimination*, 23–45.
- W.H.O. (Leka, S. & Jain, A.) (2010). Health impact of psychosocial hazards at work: An Overview.
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44428/9789241500272_eng.pdf;jsessionid=A9D665B24A57EAB5A59AC574754B8884?sequence=1
- Λαζαράτου Ε. (2008). Άγχος Αποχωρισμού. Στο Β. Αλεβίζος (Επιμ.), Άγχος, Ιατρικές και Κοινωνικές Διαστάσεις
- Μάτσα Κ. (2007). «Εξουσία, τραύμα και κατάχρηση ουσιών», Τετράδια Ψυχιατρικής, No 99, 181-187
- Παπαδάτου Δ., Τσελεπή Ν., Βαλλίδης Α. κ.α. (2019). «Κατευθυντήριες οδηγίες για καλές πρακτικές: Διαχείριση του στρες για εργαζόμενους που στηρίζουν ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες και μετανάστες». UNICEF, Μέριμνα, Ε.Κ.Κ.Α & Ε.Κ.Π.Α